

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΟΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΤΟΥ 2007 ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗ ΣΕ ΔΥΟ ΟΡΕΙΝΑ ΧΩΡΙΑ: ΚΑΛΙΔΟΝΑ (ΣΑΡΕΝΑ) ΚΑΙ ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ (ΜΟΦΚΙΤΣΑ)

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Πορτάλιου Ελένη, καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ, επιστημονική υπεύθυνη
Μονεμβασίτου Αλεξάνδρα, καθηγήτρια Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ, κύρια ερευνήτρια
ΜΕΛΗ ΔΕΠ

Τσούρας Βασίλης, λέκτορας Αρχιτεκτονικής Σχολής ΕΜΠ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Σαρηγιάννη Ευγενία, αρχιτέκτων μηχανικός

Σβορώνου Ελένη, φιλόλογος, υπεύθυνη περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο WWF Ελλάς

Κλειδωνάς Αλέξανδρος, αρχιτέκτων μηχανικός, υποψήφιος διδάκτωρ

Σαμαρίνης Πασχάλης, αρχιτέκτων μηχανικός, υποψήφιος διδάκτωρ

Χατζηκωνσταντίνου Ευαγγελία, αρχιτέκτων μηχανικός, υποψήφια διδάκτωρ

Εμμανουλοπούλου Ελένη, αρχιτέκτων μηχανικός

Παρασκευά Βιβή, γραμματειακή υποστήριξη

ΕΡΓΟΔΟΤΗΣ : ALPHA BANK A.E. (Γ. Ν. Κόντος, διευθυντής Οικονομικών Υπηρεσιών,
Α.Η. Μπούρης, διευθυντής Διεύθυνσης Λογιστικού)

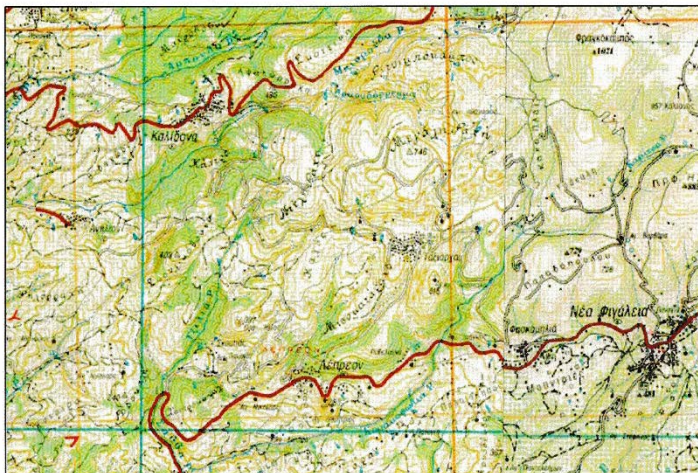
ΑΝΑΔΟΧΟΣ : Ε.Μ.Π. (Ι. Πολύζος, αντιπρόεδρος)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

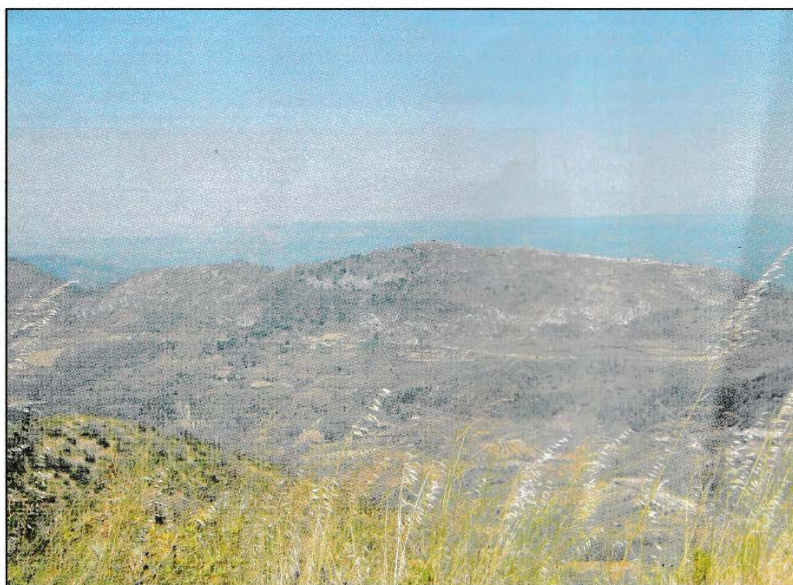
1. Αποκατάσταση – Επανάχρηση των δύο Σχολικών Κτιρίων σε Καλίδονα και Ταξιαρχες στο πλαίσιο ενός σχεδίου Ανάδειξης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος σε επιλεγμένες συστάδες οικισμών του όρους Μίνθη
2. Οι επιπτώσεις των καταστροφικών πυρκαγιών του 2007 στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον
3. Καταγραφή στοιχείων που συμβάλλουν στην αναγνώριση και ερμηνεία της ταυτότητας της περιοχής και προσφέρονται για αξιοποίηση σε ένα πρόγραμμα ανάδειξης της ορεινής Ηλείας στο όρος Μίνθη
4. Λειτουργία των 2 κέντρων ως σημείων αναφοράς ενός ανοιχτού φυσικού και πολιτιστικού μουσείου
5. Τα δύο κέντρα, πρώην δημοτικά σχολεία Καλίδονας και Ταξιαρχών

Η εργασία αφιερώνεται στον κ. Γ.Ν.Κόντο, μαθητή των δύο σχολείων στο παρελθόν, που εξασφάλισε τις προϋποθέσεις πραγματοποίησής της καθώς και στους Πολιτιστικούς Συλλόγους Ταξιαρχών «Η Μοφκίτσα» και Καλίδονας «Σάρενα», που με το έργο τους έχουν εμπνεύσει την ερευνητική μας προσπάθεια. Επίσης η εργασία κατατίθεται στην μνήμη των θυμάτων των καταστροφικών πυρκαγιών 2007.

**1. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ – ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ
ΣΕ ΚΑΛΙΔΟΝΑ ΚΑΙ ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΕ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ
ΣΥΣΤΑΔΕΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΜΙΝΘΗ**

**2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΙΚΩΝ ΠΥΡΚΑΓΙΩΝ
ΤΟΥ 2007 ΣΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

*Η αποτίμηση των καταστροφών καθώς και οι σχετικές εκδόσεις (μέχρι σελίδα 10),
έχουν ληφθεί στο σύνολό τους από τη μελέτη του WWF Ελλάς, (βλ. βιβλιογραφία)*

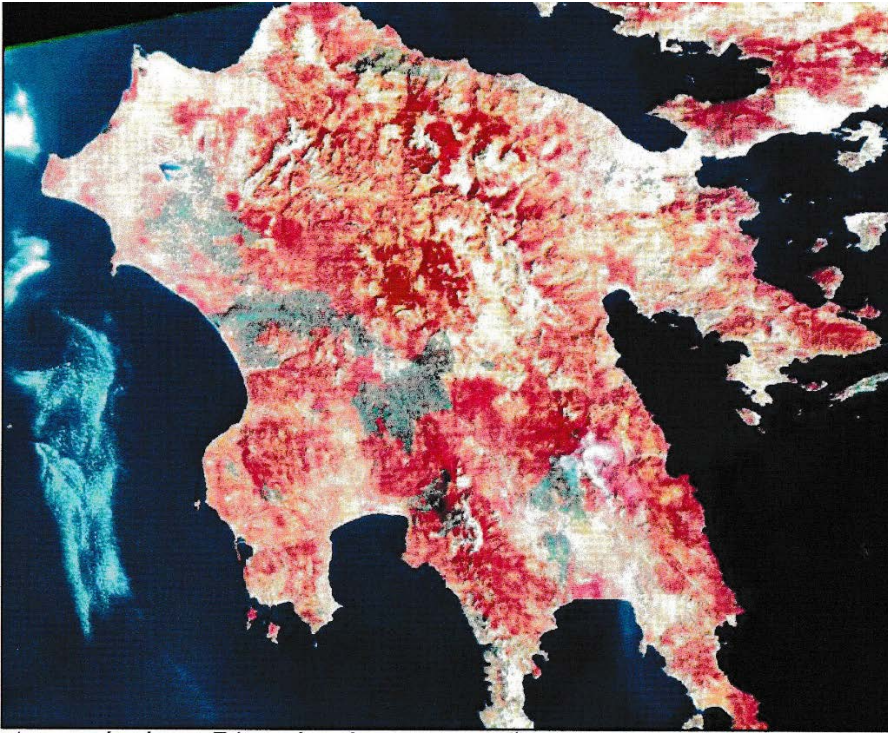

2α. Το Φυσικό Περιβάλλον

Η Ηλεία και ιδιαίτερα οι οικισμοί των δήμων Ζαχάρως και Φιγαλείας, στους οποίους κατά κύριο λόγο αναφέρεται η έρευνα, επλήγησαν σε εξαιρετικά μεγάλη έκταση από τις πυρκαγιές του 2007 που καταγράφηκαν ως οι πιο καταστροφικές των τελευταίων δεκαετιών, όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και ευρύτερα σε ευρωπαϊκό. Σε ότι αφορά τις αγροτικές περιοχές που επλήγησαν, πιο σημαντικές όλων είναι οι ζημιές στους εκτεταμένους ελαιώνες-καταστράφηκε περίπου το 50% του δυναμικού ελαιοπαραγωγής. Μικρότερης οικονομικής σημασίας είναι οι ζημιές σε αμπέλια, αροτρές εκτάσεις και κηπευτικά. Στους κλάδους της κτηνοτροφίας και του τουρισμού τα πλήγματα είναι πολύ μεγάλα.

Όσον αφορά τη χλωρίδα, οι καμένες δασικές εκτάσεις καλύπτονται από ποικίλη και πλούσια βλάστηση, ετήσια και βολβώδη φυτά που δημιουργούν εκτεταμένους βιότοπους ανοιχτού τύπου.

Οι πυρκαγιές επηρεάζουν άμεσα την πανίδα της περιοχής – υπάρχουν κατηγορίες ζώων που πλήττονται ανεπανόρθωτα και σχεδόν εξαφανίζονται.

*Δορυφορική εικόνα της Πελοποννήσου:
με γκρι εμφανίζονται οι καμένες περιοχές και με κόκκινο τα δάση*

Το Κέντρο στην Καλίδονα αφιερώνεται στη γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον και μπορεί να λειτουργήσει στην κατανόηση των αιτιών της καταστροφής, στην εξοικείωση με τα μέτρα πρόληψης και καταστολής και, κυρίως, να συνδράμει στις δυνατότητες συμβολής στην αναγέννηση/αποκατάσταση της φύσης.

2β. Το Οικιστικό περιβάλλον

Το οικιστικό περιβάλλον σε αντίθεση με το φυσικό δεν υπέστη μεγάλες καταστροφές στις επιλεγμένες συστάδες οικισμών του όρους Μίνθη. **Το Κέντρο των Ταξιαρχών μπορεί να λειτουργήσει ως εστία προβολής της αρχιτεκτονικής του ίδιου του οικισμού και των παραδοσιακών οικισμών της ορεινής Ηλείας και, ταυτόχρονα, υπόδειξης/ανάδειξης τρόπων αποκατάστασης των οικισμών και των κτιρίων που καταστράφηκαν όχι μόνο από την πυρκαγιά αλλά και από ασύμβατες με το πνεύμα του τόπου προσθήκες και νέες κατασκευές.**

ΜΙΑ ΘΕΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης της δόμησης των οικισμών, σύμφωνα με κανόνες που αποτυπώνουν το πνεύμα του τόπου και προφυλάσσουν από τις πυρκαγιές, διενεργήθηκε επισκευή των καμένων κτισμάτων στην Αρτέμιδα με πρωτοβουλία της Κυπριακής Δημοκρατίας και τρόπους επιτυχείς που συνάδουν και με τα νέα πρότυπα τα οποία πρέπει να υιοθετηθούν στο μέλλον.

ΑΡΧΙΚΗ ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΗ-ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΕΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝ

ΔΙΑΓΝΩΣΜΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός Προσχεδίων

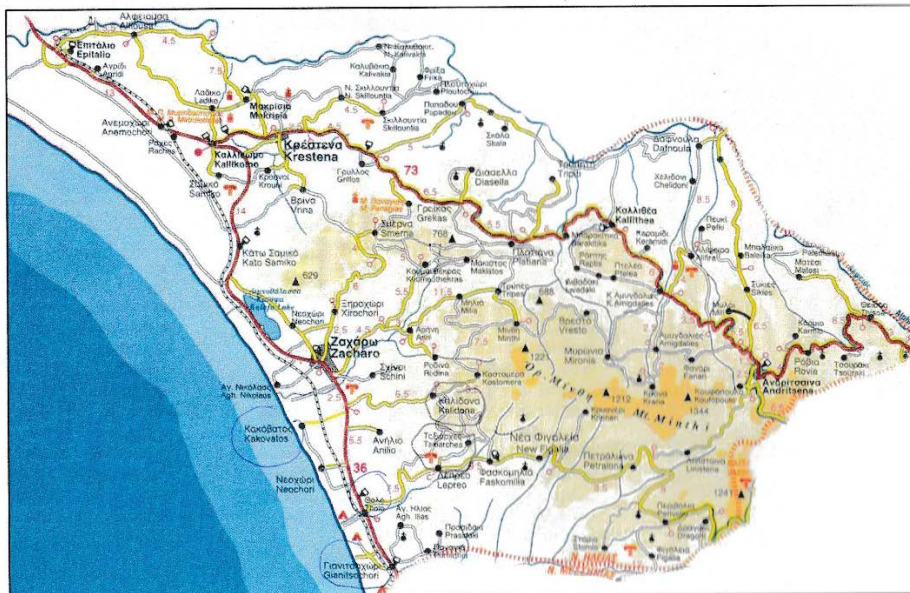
Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Εταιρειών Γραφείων Μελετών (ΣΕΓΜ) σε συνεργασία με το Ειδικό Ταμείο Αποκατάστασης Εκτάκτων Αναγκών, προκήρυξε Πανελλήνιο Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό Προσχεδίων με αντικείμενο:

«Πρότυποι τύποι τριών κατοικιών 65, 80 και 95μ² για αποκατάσταση των πυροπληγμένων περιοχών, μετά τις εκτεταμένες πυρκαγιές του Αυγούστου του 2007».

Σκοπός του Διαγωνισμού είναι η «βελτιωτική» προσφορά μελετών κατοικιών προς τους πληγέντες, οι οποίες προαιρετικά μπορούν να τις χρησιμοποιήσουν, ώστε να εξοικονομήσουν αισθητά χρήμα για άμεση εκοδόμησή και να ωφεληθούν από τα προτερήματα ενός καλού σχεδιασμού με λογικό κόστος. Τα ονόματα των βραβευθέντων στο Διαγωνισμό, αλλά και όλων των συμμετεχόντων, εφόσον το επιθυμούν, θα δημοσιοποιηθούν για τη συγκεκριμένη προσφορά τους.

Οι πυρκαγιές του 2007 ώθησαν σε μια δημόσια συζήτηση για τη δόμηση στους ορεινούς οικισμούς και τις δυνατότητες εξοπλισμού των κατοίκων, των μηχανικών και των τεχνητών με θετικά παραδείγματα, όπως αυτά που προέκυψαν ως αποτελέσματα του Πανελλήνιου Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού, ο οποίος διενεργήθηκε από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Εταιρειών Γραφείων Μελετών σε συνεργασία με το Ειδικό Ταμείο Αποκατάστασης Εκτάκτων Αναγκών και απέδωσε 105 μελέτες πρότυπων κατοικιών 65,85,95τ.μ., από τις οποίες βραβεύτηκαν οι 15. Δυστυχώς, σήμερα η Ηλεία ανοικοδομείται με ατομική πρωτοβουλία και με πολύ δυσμενή αποτελέσματα στο οικιστικό περιβάλλον.

3. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΕΡΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΔΕΙΞΗΣ ΤΗΣ ΟΡΕΙΝΗΣ ΗΛΕΙΑΣ ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΜΙΝΩΗ

3.1 Γενικά για την περιοχή

Η περιοχή μελέτης ορίζεται από το όρος Μίνθη και επιλεγμένες συστάδες οικισμών που στεφανώνουν το βουνό, σε ακτίνα προσβάσιμη από τα δυο κέντρα: τους οικισμούς Ταξιάρχες και Καλίδωνα.

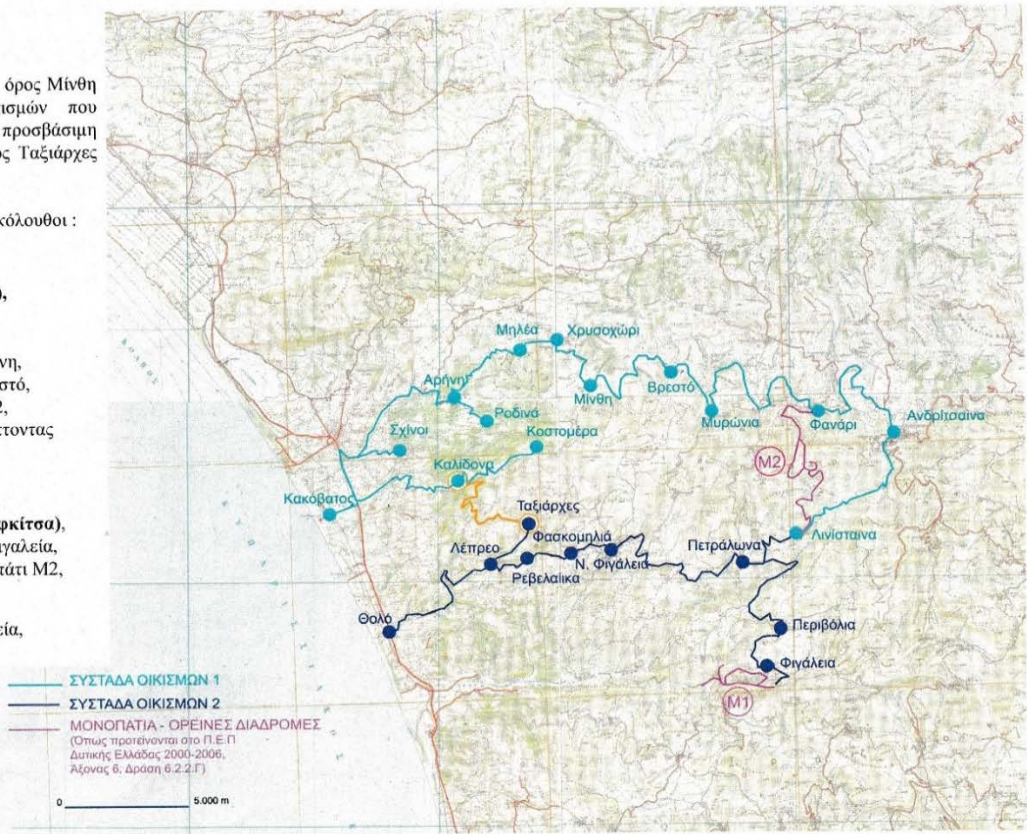
Οι οικισμοί ανά συστάδα είναι οι ακόλουθοι :

Συστάδα 1

- Κακόβατος, Καλίδωνα (Σάρενα), Κοστομέρα
- Κακόβατος, Σχίνοι, Ροδινά, Αρήνη, Μηλέα, Χρυσόχωρι, Μίνθη, Βρεστό, Μυρώνια, Φανάρι, Μονοπάτι M2, Λινίστανα ή Φανάρι, (παρακάμπτοντας την Ανδρίτσεινα), Λινίστανα

Συστάδα 2

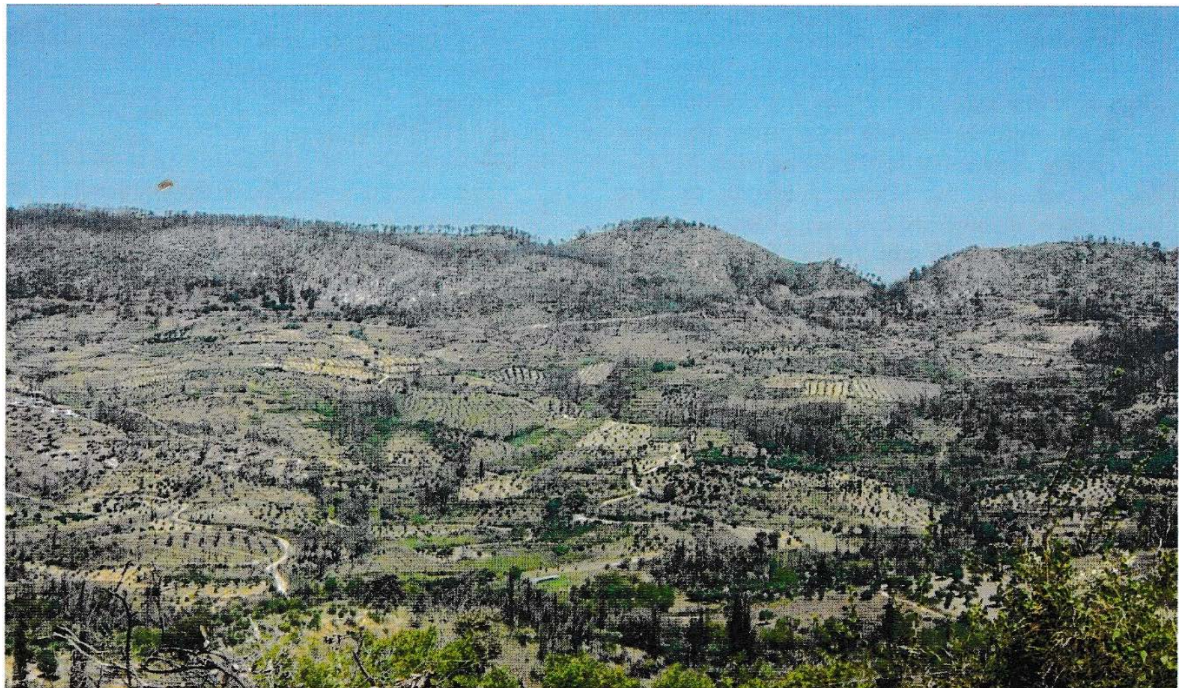
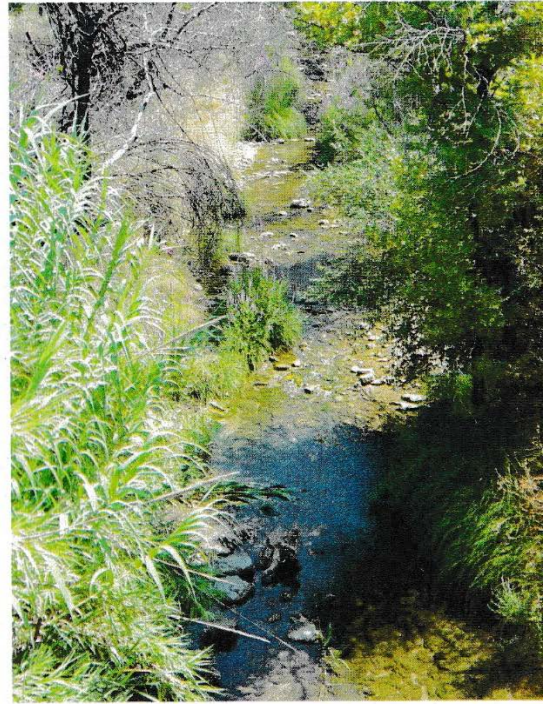
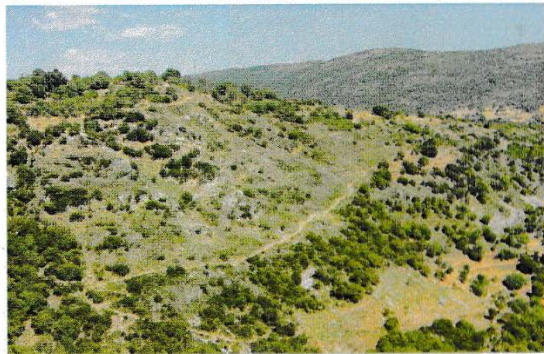
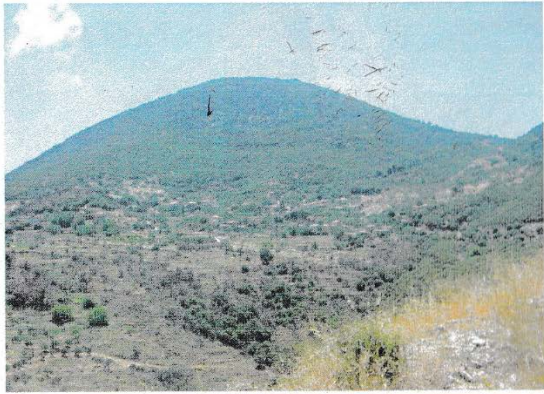
- Θολό, Λέπρεο, Ταξιάρχες (Μοφκίτσα), Ρεβελαικά, Φασκομηλιά, Ν. Φιγαλεία, Πετράλωνα, Λινίστανα, Μονοπάτι M2, Φανάρι
- Πετράλωνα, Περιβόλια, Φιγαλεία, Μονοπάτι M1, Νέδα

Το όρος Μίνθη υψώνεται στο νοτιοανατολικό τμήμα του Ν. Ηλείας, ξεκινά από την Ανδρίτσεινα, προχωρεί με κατεύθυνση από Ανατολή σε Δύση. Σχηματίζει διάφορες κορυφές και απολήγει ανατολικά του οικισμού Ροδινά. Ψηλότερη κορυφή του είναι το Παλαιόκαστρο με ύψος 1345μ., έχει μήκος 20χλμ. και θεωρείται δυτική συνέχεια του Λύκαιου της Μεσσηνίας και της Αρκαδίας.

Γι' αυτό και ιστορικά, η σύνδεση της περιοχής, ιδίως στις αρχές Τριφυλλίας (περιοχή Λεπρέου), με την Αρκαδία ήταν στενή, όπως δείχνουν κοινές λατρείες μυθικών θεοτήτων όπως και η τάση αυτονόμησης της αρχαίας Τριφυλλίας από τους Ηλείους.

Τα πετρώματα του όρους Μίνθη είναι κυρίως ασβεστολιθικά και η βλάστησή του χαμηλή. Αναπτύσσονται τα χαρακτηριστικά μεσογειακά δάση με κυριαρχία της τραχείας πεύκης και των μεσογειακών θαμνώνων (μακί και φρύγανα). Πολλές πηγές και ρυάκια σχηματίζουν μικρά φαράγγια, στις όχθες των οποίων αναπτύσσεται η χαρακτηριστική παραρεμάτια βλάστηση. Το τοπίο χαρακτηρίζει η διαδοχή, σύμφωνα με την κλίση του εδάφους, μεσογειακών δασών, καλλιεργειών (κυρίως ελαιώνες, επίσης αμπέλια, οπωροκηπευτικά και λίγα σιτηρά), μικρών και διάσπαρτων σε όλο το βουνό οικισμών. Αυτή η διαδοχή – δάσος, φαράγγι/ρεματιά, ελαιώνες/καλλιέργειες, οικισμοί, κήποι- αποτελεί μια τυπική εικόνα της περιοχής μελέτης και μαρτυρεί την αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης επί αιώνες. Το μαλακό ανάγλυφο των βουνοκορφών προσφέρει εναλλαγές στη θέα, που σε πολλά σημεία φτάνει ως τον Κυπαρισσιακό κόλπο και ευχάριστη αίσθηση του επισκέπτη. Οι πολύ μεγάλες εκτάσεις καμένου δάσους από τις πυρκαγιές του 2007 έχουν τραυματίσει βαριά το φυσικό τοπίο και αφαιρέσει από τη βιοποικιλότητά του.

Μετά την καταστροφική πυρκαγιά

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΟΡΟΣ ΜΙΝΘΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Διαπιστώνεται **συνεχής κατοίκηση από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι σήμερα**, η οποία αποτυπώνεται στο χώρο με τη διατήρηση ιχνών και τη συνύπαρξη μνημείων και κτισμάτων όλων των εποχών. Η συγκέντρωση πληθυσμών στα ορεινά οφείλεται στο φόβο των πειρατών, που καθιστούσε την εγκατάσταση στον κάμπο επισφαλή. Όταν αυτός εξέλειπε, αποκαταστάθηκε η σχέση της ορεινής Ηλείας με τη θάλασσα, καθώς όλοι οι οικισμοί βρίσκονται αρκετά κοντά στις παραλίες του Κυπαρισσιακού κόλπου και σε μέγιστο υψόμετρο 700μ.

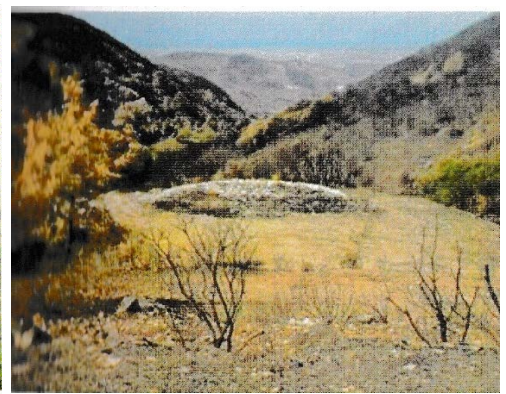
Στα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αι. οι διάσπαρτοι οικισμοί της ορεινής Ηλείας αναπτύσσονται ως εσωστρεφής κοινότητες αγροτικού χαρακτήρα. Η αρχιτεκτονική της οικονομίας, η οποία βασίζεται στην πέτρα του τόπου, διαμορφώνει τη φυσιογνωμία τους, που όμως έχει σήμερα σε μεγάλο βαθμό αλλοιωθεί. **Ο αγροτοκτηνοτροφικός χαρακτήρας και η έλλειψη μεγάλων αστικών κέντρων χαρακτηρίζουν την Ηλεία από την αρχαιότητα.** Ο Στράβων γράφει για την Ηλεία: «ωκείτο κωμηδόν» ενώ Ήλις σημαίνει κοιλάδα.

Αμπέλια

Ελιές

Αλώνια

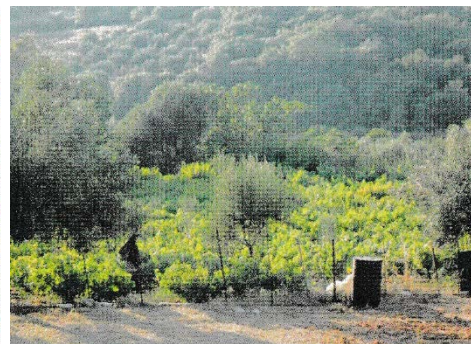

Κτηνοτροφία

Οικοτεχνία υφαντών

Το πλούσιο φυσικό περιβάλλον καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη φυσιογνωμία των οικισμών. Είναι συνήθως κτισμένοι στις παρυφές του δάσους, που αποτελεί το άνω όριό τους. Το κάτω όριο διαμορφώνεται από τις εγγύτερες καλλιεργημένες εκτάσεις, οι οποίες απλώνονται στα πόδια του χωριού-στον κάμπο. Το δάσος κυριολεκτικά εισχωρεί στο δομημένο τμήμα και, αντίστοιχα, οι καλλιέργειες σε ορισμένα σημεία συμπλέκονται με τον οικισμό.

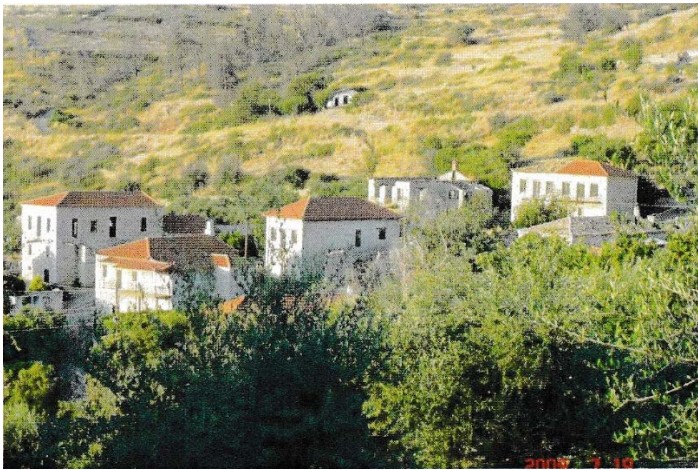

Οι οικισμοί έχουν υποτυπώδη **δημόσιο χώρο**, λόγω του ότι συγκροτήθηκαν πρωτίστως ως συστάδες κατοικιών δίπλα στο δάσος και τις καλλιέργειες, χωρίς ιδιαίτερη μέριμνα για χώρους συλλογικής κοινωνικής ζωής, πλην των απαραίτητων δρόμων πρόσβασης στις κατοικίες, τις γεωργικές εκτάσεις και τα βοσκοτόπια. Στη συνέχεια, πάντως, με την εξέλιξη της κοινωνικής ζωής, διευρύνθηκε και διαμορφώθηκε ο δημόσιος χώρος (πλατείες, περίβολοι εκκλησιών, πλατώματα κ.λπ.).

Η **βλάστηση** αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο των υπαίθριων και ημιυπαίθριων χώρων οι οποίοι περιβάλλουν τα κτίσματα και συμβάλλει με την παρουσία της στη μορφή του δημόσιου χώρου (φυσικά όρια, πρανή κ.λπ.). Μέσα στα χωριά υπάρχουν κήποι με παραγωγή σπωροκηπευτικών.

Στο σύνολο των οικισμών της περιοχής μελέτης διατηρούνται αρκετά **παραδοσιακά κτίρια** -κυρίως κατοικίες- κατασκευασμένα τον 19^ο αι., μετά την επιδρομή του στρατού του Ιμπραήμ (1825-1828) και τις καταστροφικές για ανθρώπους ζώα, καλλιέργειες και κτιριακό απόθεμα, επιπτώσεις της στην Πελοπόννησο. Κυρίαρχο κτιριακό τύπο κατοικίας στους οικισμούς μελέτης αποτελεί το **μακρυνάρι**, ένα πετρόκτιστο ορθογωνικής κάτοψης, στενόμακρο κτίσμα με σχέση πλευρών 2:3 έως 1:2, τοποθετημένο κάθετα στις κλίσεις του εδάφους. Όταν το κτίσμα τοποθετείται παράλληλα στις κλίσεις που δεν συμβαίνει συχνά, είναι γνωστό με την ονομασία **δίπλα**.

Η σημερινή σύνθεση του πληθυσμού

Ο πληθυσμός των οικισμών μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες:

- Μόνιμοι κάτοικοι: αυτοί που παραμένουν όλο τον χρόνο και εργάζονται στο Ν. Ηλείας, κυρίως στον αγροτικό τομέα.
- Ημιμόνιμοι κάτοικοι: αυτοί που διατηρούν στενές σχέσεις με τον τόπο καταγωγής τους και διαμένουν ορισμένους μήνες το χρόνο.
- Επισκέπτες: γύρω στους μόνιμους και ημιμόνιμους κατοίκους κινούνται οι επισκέπτες, μέλη της ευρείας οικογένειας ή φίλοι.

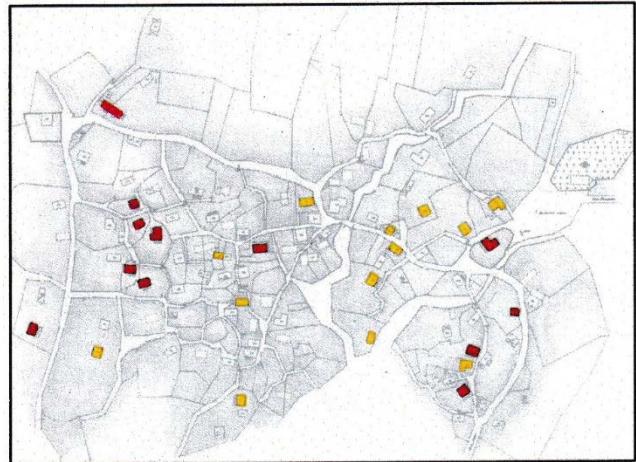
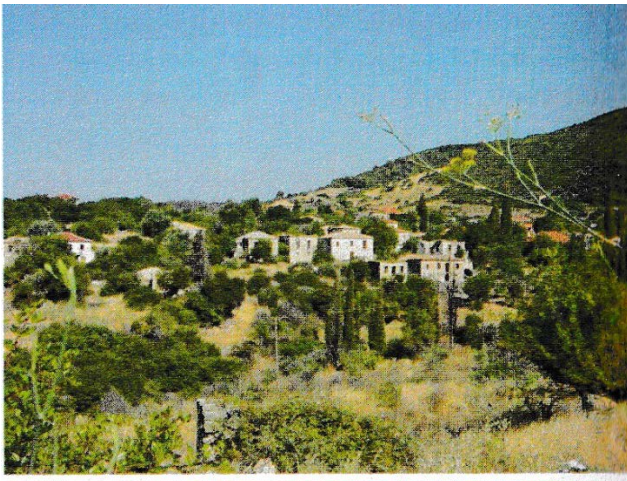
Η καταστροφή από τις πυρκαγιές δημιούργησε ανατροπή στη σύνθεση του πληθυσμού. Αρκετοί μόνιμοι κάτοικοι, που δεν ήταν υποχρεωμένοι να παραμείνουν στα χωριά, τα εγκατέλειψαν προσωρινά ενώ οι ημιμόνιμοι και ακόμη περισσότερο οι επισκέπτες έρχονται πολύ λιγότερο.

Θα γίνει αναφορά στα δύο χωριά Ταξιάρχες (Μοφκίτσα) και Καλίδονα (Σάραϊνα)

ΤΑΞΙΑΡΧΕΣ (ΜΟΦΚΙΤΣΑ) ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ

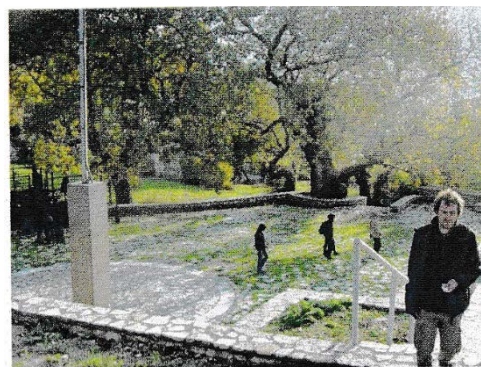
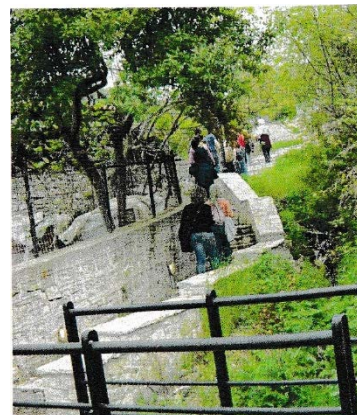
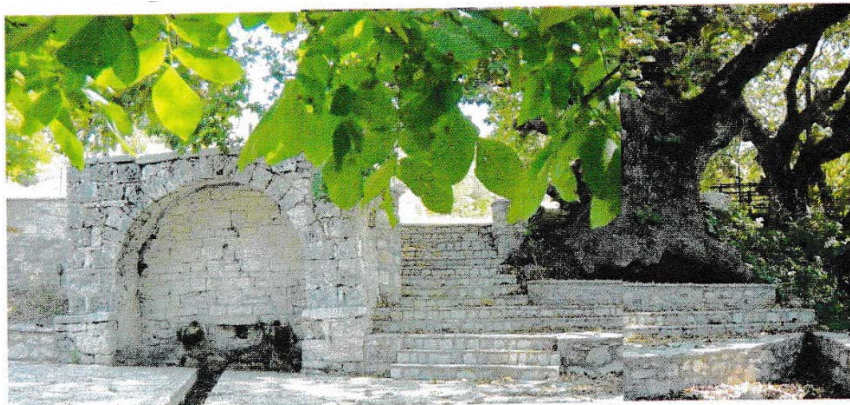
Κατοικημένα μόνιμα
Κατοικημένα περιοδικά

Οι Ταξιάρχες είναι ορεινός οικισμός (υψόμετρο 510μ.), 25 κατοίκων - καταγράφονται 65 από Ε.Σ.Υ.Ε. Βρίσκεται στις νότιες πλαγιές του όρους Μίνθη. Η ευρύτερη περιοχή ήταν κατοικημένη από τους προϊστορικούς χρόνους. Ο χρόνος ίδρυσης του οικισμού ανάγεται περίπου στο 800-1100μ.Χ. Το φυσικό περιβάλλον είναι πλούσιο. Οι αυλές και οι κήποι (λαχανόκηποι – ανθόκηποι) συγκροτούν το άμεσο περιβάλλον των σπιτιών. Χαρακτηριστικά δένδρα: κληματαριά, μουριά, σπυροφόρα, πλατάνια. Έξω από τον οικισμό καλλιεργούνται αμπέλια, στα χαμηλότερα υψόμετρα αναπτύσσονται οι ελαιώνες, μοναδικές σχεδόν σήμερα καλλιέργειες και στα υψηλότερα σταροχώραφα σήμερα εγκαταλελειμμένα. Ο **δημόσιος χώρος** διαμορφώνεται από μεγάλη πλατεία την είσοδο του χωριού και πλατώματα που στο παρελθόν συγκέντρωναν γύρω τους ποικιλία μαγαζιών. Η **πλατεία της εισόδου** περιλαμβάνει τον

αιωνόβιο πλάτανο και την παραδοσιακή κρήνη, συνεχίζει σ' ένα μεγαλύτερο επίπεδο και καταλήγει στον περίβολο της εκκλησίας. Η **κοινοτική κρήνη** έχει κηρυχθεί διατηρητέα. Ένας άλλος δημόσιος χώρος διαμορφώνεται στο όριο του οικισμού με το **δημοτικό σχολείο**.

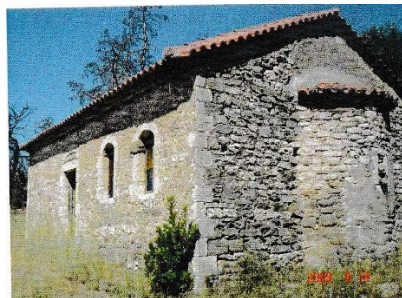
Οι **κατοικίες** κατασκευάστηκαν από Λαγκαδιανούς μαστόρους και ακολουθούν κοινές τυπολογίες που υπακούουν στις ανάγκες της αγροτικής οικονομίας. Το υπόγειο στεγάζει τα ζώα και ο όροφος την οικογένεια. Το μακρυνάρι εξελίσσεται σε κάτοψη Γ όταν προστίθεται οικογένεια στο σπίτι και αυξάνονται οι ανάγκες σε χώρο.

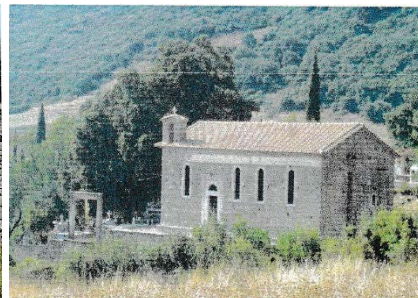
Οι Ταξιάρχες έχουν σημαντικές **εκκλησίες** και **εξωκλήσια** που χρονολογούνται από τον 14^ο -16^ο αι. κι έχουν κηρυχθεί διατηρητέα μνημεία. Η κεντρική εκκλησία του οικισμού είναι ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, λιθόκτιστη βασιλική του 1856. Μέσα κι έξω από τους Ταξιάρχες βρίσκονται διάσπαρτες κατασκευές του 19^{ου} αι., που συνδέονται με την καθημερινή θρησκευτική και οικονομική ζωή του οικισμού τους δύο περασμένους αιώνες.

Ι.Ναός Ταξιάρχων

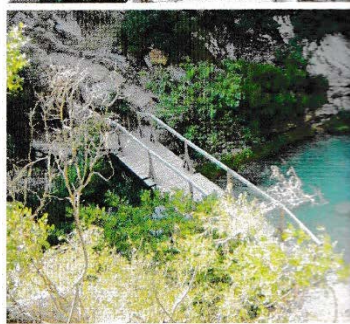
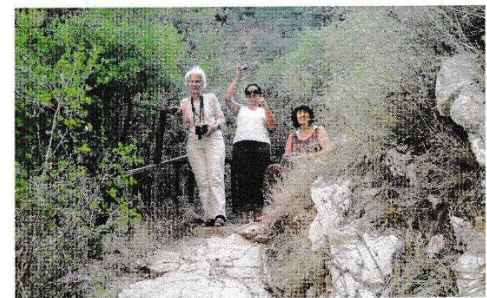
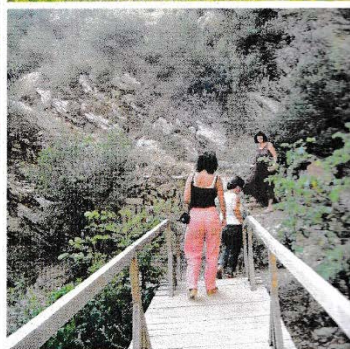
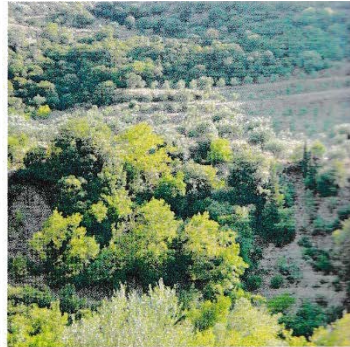
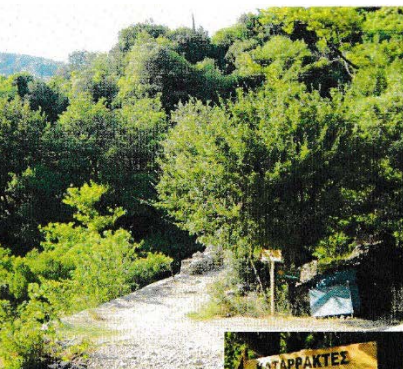
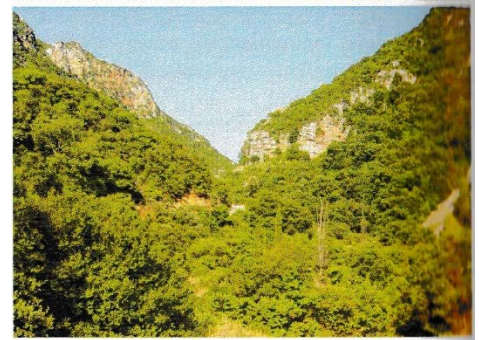
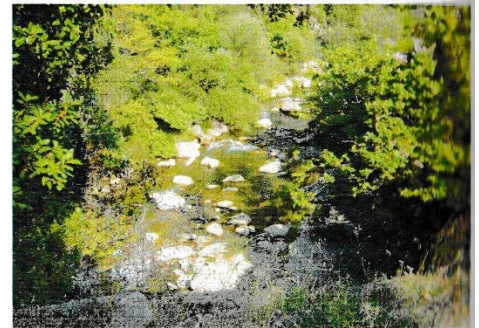
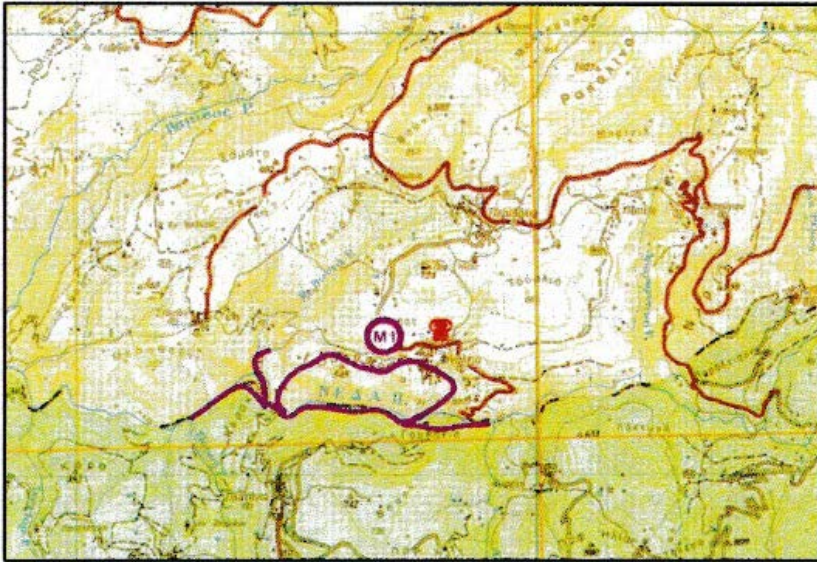
Ι.Ναός Αγ. Γεωργίου

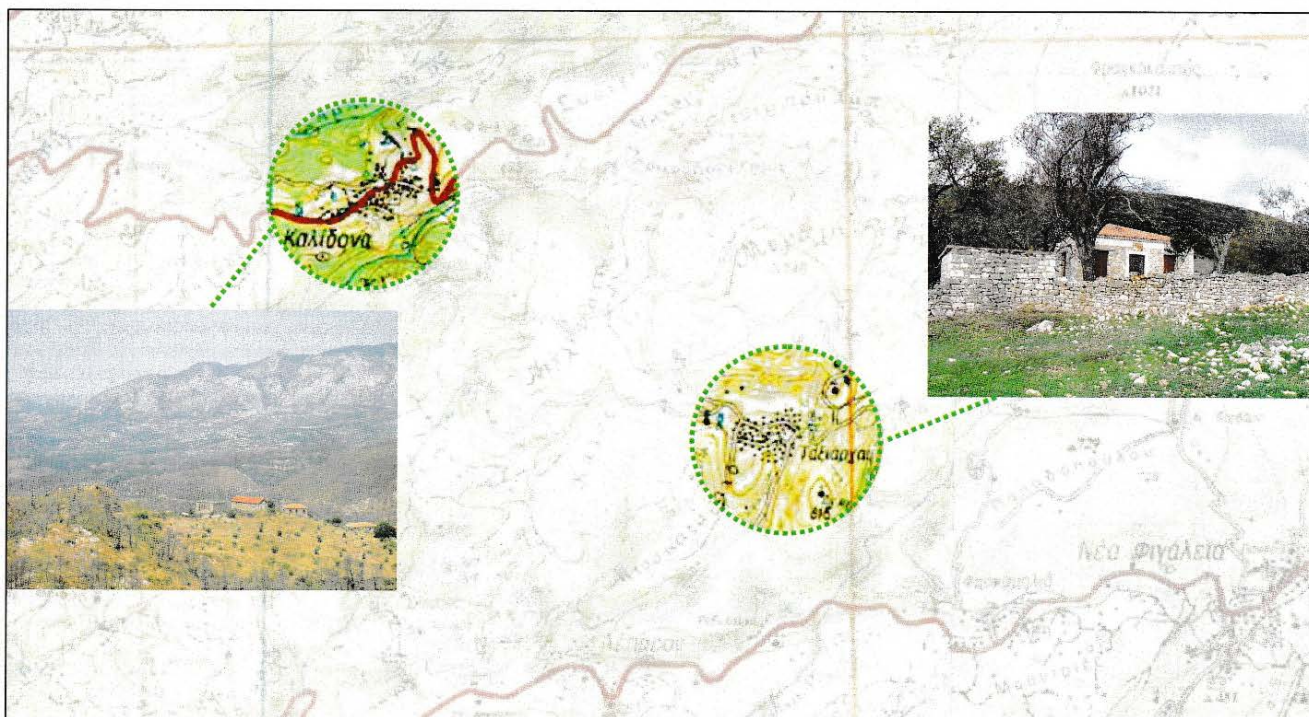

Ι.Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου

ΚΑΤΑΡΡΑΚΤΕΣ ΦΙΓΑΛΕΙΑΣ – ΝΕΔΑ – ΣΤΟΜΙΟ

Αφετηρία των μονοπατιών προσπέλασης στους καταρράκτες είναι η Αρχαία Κρήνη που βρίσκεται στο ανατολικό άκρο του οικισμού της Φιγαλείας. Σε απόσταση ενός χλμ. κατεβαίνουμε το φαράγγι της Νέδας και συναντάμε τον εντυπωσιακό καταρράκτη ύψους 50μ. Μετά από 2χλμ. συναντάμε το πέτρινο τοξωτό γεφύρι και φτάνουμε στους καταρράκτες του στομιού. Η επιστροφή στη Φιγάλεια γίνεται από ειδικά διαμορφωμένο μονοπάτι.

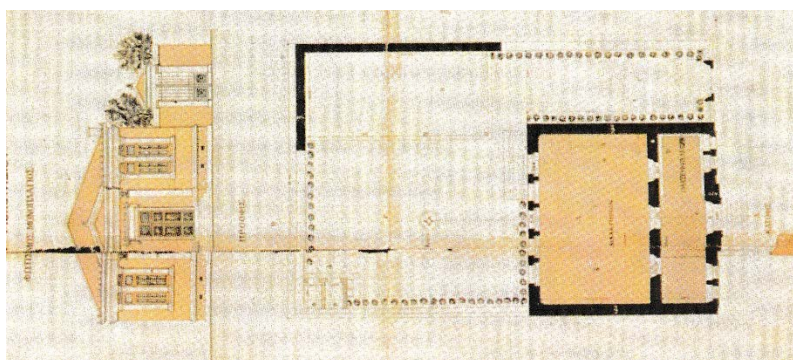
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΙΔΟΝΑΣ

Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αι. στην Καλίδωνα λειτουργούσαν δύο μονοθέσια δημοτικά σχολεία – ένα αρρένων κι ένα θηλέων. Στις αρχές του 1900, εποχή που κατασκευάζονται τα «Σχολεία Καλλία», ευρύ πρόγραμμα σχολικής στέγης, ανεγέρθηκε νότια της εκκλησίας του Αγ. Γεωργίου δημοτικό σχολείο. Κατασκευάστηκε από λαγκαδιανούς μαστόρους και η κατασκευή του χρηματοδοτήθηκε από το κληροδότημα Συγγρού. Έχει εγκαταλειφθεί για περισσότερα από 60 χρόνια με αποτέλεσμα να έχει υποστεί πολύ μεγάλες φθορές. Το αποκατεστημένο σχολείο θα συγκροτήσει μαζί με την εκκλησία, το κωδωνοστάσιο και τον περιβάλλοντα χώρο ένα σημαντικό δημόσιο πυρήνα του οικισμού. Η αποκατάσταση – επανάχρηση του κτιρίου θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως τμήμα αυτού του πυρήνα.

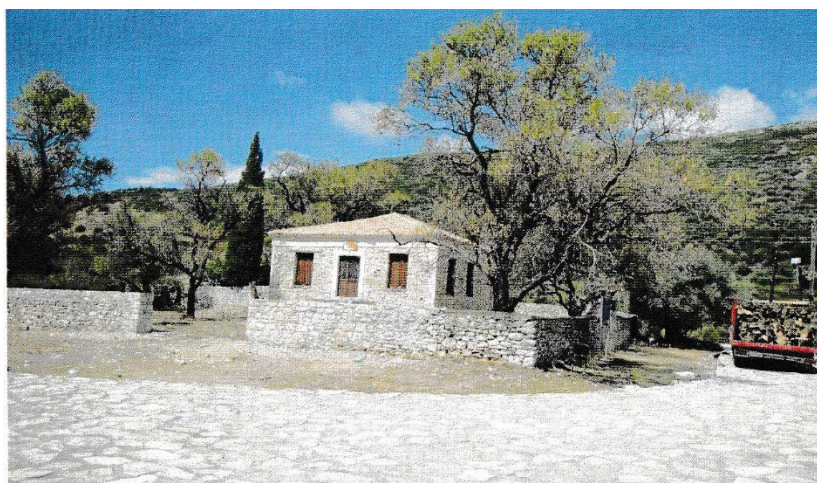
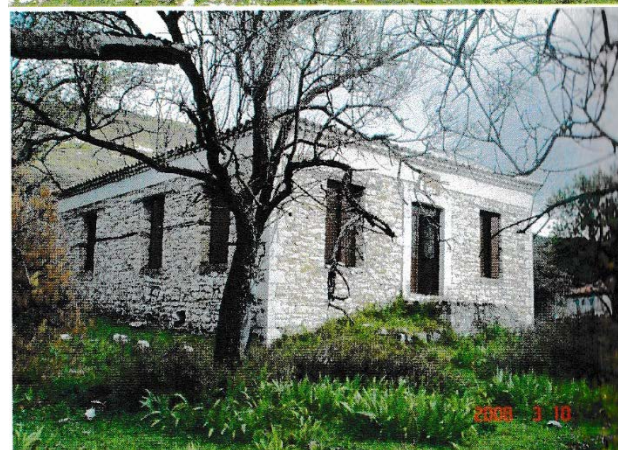
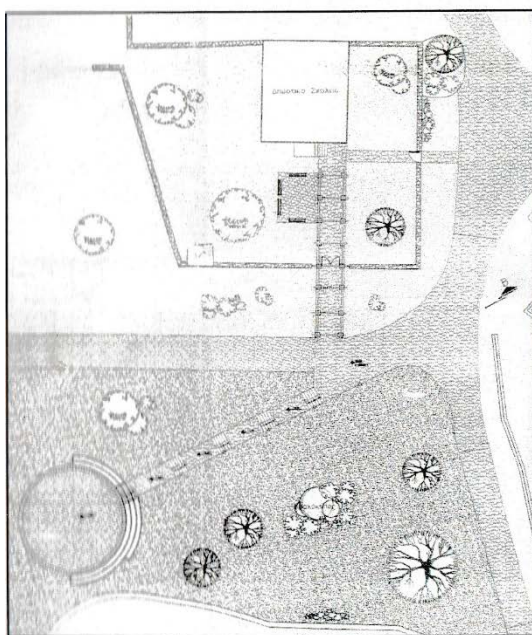
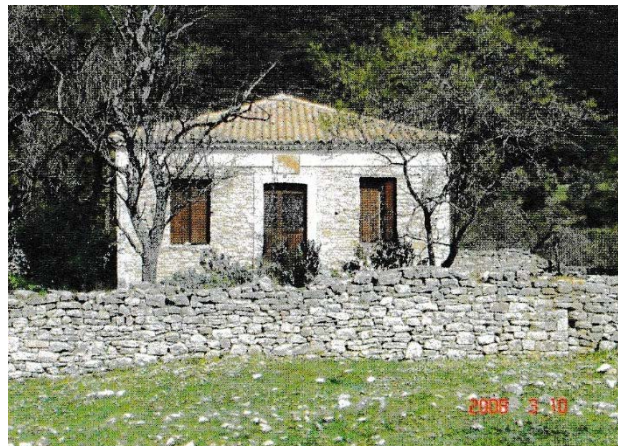

φοιτητές/τριες της
Αρχιτεκτονικής Σχολής Ε.Μ.Π.

Τύπος Β Μονοτάξιο Σχολείου

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΑΞΙΑΡΧΩΝ

Αποκατάσταση του σχολείου και του περιβάλλοντος χώρου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αδάμης Π. – Κατερίνης, *Κακόβατος, Αναγέννηση το 1821. Αρχαία και νεότερη ιστορία*, εκδόσεις Κ. Κοροντζής, Αθήνα 2002

Αλεξοπούλου Μπ., *Οδηγός Ιερών Μονών επαρχίας Ολυμπίας, Βυζαντινά μνημεία* έκδοση της Ομοσπονδίας Τοπικών Συλλόγων Επαρχίας Ολυμπίας, Πύργος 2000

Αραπογιάννη, Ξ., *Προϊστορικό και Αρχαίο Λέπρεο*, στο Λάζου Α. επιμ., *Λέπρεο, Ευδαίμων Χώρα*, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Ασδραχάς Σ., *Κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής*, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Τόμος 1ος, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα 1983

Βηλαράς Δ., *Πετρόλινα (Βερβίτσα) Ολυμπίας. Ιστορική και λαογραφική έρευνα*, έκδοση Δημ. Βηλαράς, Αθήνα 1998

Δελιγιάννης Θ., *Το Λέπρεο στον Μύθο και την*, στο Λάζου Α. επιμ., *Λέπρεο, Ευδαίμων Χώρα*, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Ε.Μ.Π. Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, *Άζονες χωροταξικής και οικιστικής οργάνωσης των πυρόπληκτων περιοχών. Πιλοτική διερεύνηση των προοπτικών ανασυγκρότησης των Δήμων Αλιφείρας, Ανδρίτσαινας, Ζαχάρως και Φιγαλείας του Νομού Ηλείας*, Αθήνα, Μάρτιος 2008

Ε.Μ.Π., Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ερευνητικό πρόγραμμα, *Ρέθιμο, Λειτουργική Φυσιογνωμία και προστασία της παλιάς πόλης*

Ε.Μ.Π. Εργαστήριο Πολεοδομίας, *Ανδρίτσαινα: Οργάνωση, χωροταξικό, Δήμος Ζαχάρως : Γενική μελέτη ανάπτυξης (επιχειρησιακό σχέδιο) παραδοσιακού οικισμού Άνω Ταξιαρχών*, Πύργος, Απρίλιος 2004

Κάπος Μ., *Η Ηλεία στο Μύθο και την Ιστορία*, εκδόσεις Μ. Κάπου, 1996

Καρδαμίτση – Αδάμη Μάρω, *Ο Δ. Καλλίας και το Σχολικό κτίριο*, Ε.Μ.Π. Σπουδαστήριο Αρχιτεκτονικών Συνθέσεων, Αθήνα, 1986

Κλωνάρης Α., *Ιστορία της Μίνθης (Άλβενας)*, εκδοτική Εστία, Αθήνα, 1996

Κλωνάρης Α. *Σημειώσεις : Μορφίτσα, γενικά*.

Κνελλ, Χ., *Λέπρεο, ο Ναός της Δήμητρας* στο Λάζου Α. επιμ., *Λέπρεο, Ευδαίμων Χώρα*, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Κοκκώσης Χ.– Τσάρτας Π., *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2001

Μονεμβασιώτικος Όμιλος, Θ' Συμπόσιο Ιστορίας και Τέχνης (20-22 Ιουλίου 1996), *Θεωρία και πρακτική για την αποκατάσταση ιστορικών οικισμών με σκοπό τις νέες χρήσεις*, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ, Αθήνα 2004

Κουτσογέρα Λ., *Λεύκομα Λαογραφικού Μουσείου Λεπρέο*, Σύλλογος Λεπρεατών Ηλείας, 2008

Κωνσταντινόπουλος Χ., *Οι παραδοσιακοί χτίστες της Πελοποννήσου*, εκδοτικός οίκος ΜΕΛΙΣΣΑ, Αθήνα 1983

Λάζου Α. επιμ., *Λέπρεο, Ευδαίμων Χώρα*, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Λάζου Α., *Δεσμοί με το Παρελθόν*, στο Λάζου Α. επιμ., *Λέπρεο, Ευδαίμων Χώρα*, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Μπίκος, Γ. επιμ., *Ελλάδα. Ιστορία, Οικονομία, Πολιτισμός, Πρόσωπα. Νομός Ηλείας*, εκδόσεις Δομή, 2009

Μπιτσάνης Α., *Η σημερινή Αρήνη (Πρώην Τσορβατζί)*, έκδοση Συλλόγου Αποδήμων Αρηναίων «Η ερατεινή Αρήνη»

Μπούρας Χ., *Η Φραγκοβυζαντινή εκκλησία της Θεοτόκου στο Ανήλιο Ηλείας*, Δελτίο της Χριστιανικής Αρχ/κής εταιρείας, Περίοδος Δ, Τόμος ΙΒ, Αθήνα 1986

Μπούρας Χ., *Ζούρτσα, μία βυζαντινή βασιλική στην Πελοπόννησο*, Μελέτη για το μοναστήρι της Ζούρτσας δημοσιευμένη στην εφημερίδα των Ζουρτσανών Αθήνας «Η Ζούρτσα», αρ. φύλλου 17, Απρίλιος –Ιούνιος 1987

Μπούρας Χ. - Φιλίπιδης Δ., *Η αντιμετώπιση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής*

Μπούτσικας Α., *Σλάβοι και τοπωνύμια στην Ηλεία*, Αθήνα, 1992

Νιάρχου Τ. επιμ., *Καλίδονα, οδοιπορικό στο χώρο και στο χρόνο*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας, Πολιτιστικός Σύλλογος Καλίδονας «Σάρενα», Καλίδονα, 2004

Νικολέτζος Κ., *Ηλεία και αειφόρος ανάπτυξη*, κείμενο

Νομικός Μ., *Αποκατάσταση, Επανάχρηση ιστορικών κτιρίων και συνόλων*, εκδόσεις Γιαννούδη, 2004

Παναγιωτόπουλος Β., *Πληθυσμός και οικισμοί της Πελοποννήσου, 13ος - 18ος αι.*, Ιστορικό Αρχείο, Εμπορική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα, 1987

Πανεπιστήμιο Πειραιώς, *Μεσσηνιακή Μάνη: Πρότυπο μοντέλο ήπιες τουριστικής ανάπτυξης*, πρακτικά ημερίδας, 26-2-2005

Παπαϊωάννου Κ., *Το Ελληνικό Παραδοσιακό Σπίτι*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π. Αθήνα, 2003

Παπανδρέου Γ., *Η Ηλεία διά μέσου των αιώνων*, Ν.Ε.Λ.Ε. Ηλείας, φωτοαντύπωση εκ παραδρομής, Λεχαινά, 1990

Παρασκευόπουλος Σ., *Οδοιπορώντας στην επαρχία Ολυμπίας*, έκδοση της Ομοσπονδίας Τοπικών Συλλόγων Επαρχίας Ολυμπίας, Αθήνα, 2007

Παυσανία, *Ηλειακά*, Μεσσηνιακά, εκδοτική Αθηνών

Πιπιλής : *Η Ζούρτσα και η κίνηση κατά της Βαβαρικής Αντιβασιλείας*

Πουκεβίλ, *Ταξίδι στην Ελλάδα, Πελοπόννησος*, εκδόσεις Συλλογή, Αφοί Τολίδη, Αθήνα, 1995

Πυριοβόλης Π. Γ., *Λέπρεο Ολυμπίας. Εγχειρίδιο Ιστορίας και αρχαιολογίας της πόλεως*, Σύλλογος Λεπρεατών Ηλείας, Αθήνα, 1998.

Σακελαρίου Μ., *Η Πελοπόννησος κατά την Δεύτεραν Τουρκοκρατίαν (1715-1821)*, εκδόσεις Ερμής, Αθήνα, 1978

Τομπόρη Χ. – Στασινού, *Αρχαιολογικοί χώροι της Επαρχίας Ολυμπίας. Οδοιπορικό*, έκδοση της Ομοσπονδίας Τοπικών Συλλόγων Επαρχίας Ολυμπίας, Αθήνα 1996.

Τουλιάτος Π. – Τσακανίκα Ε., *Επεμβάσεις ενίσχυσης και επανάχρησης ιστορικής και παραδοσιακής κατασκευής σε σεισμογενές περιβάλλον*, ΕΛ.ΚΕ.ΠΕ, σημειώσεις σεμιναρίου, Αθήνα, Νοέμβριος, 2003

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., *Γενική Δ/ση Περιβάλλοντος-Δ/ση Χωροταξίας, ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ*, Αθήνα, Ιούνιος, 1998

Υπουργεία Ανάπτυξης και Γεωργίας - Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας 2000-06

A. «Αγροτική ανάπτυξη και ανασυγκρότηση της Υπαίθρου»

B. «Leader +»

Γ. «Ανάπλαση οικισμών και προστασία και ανάδειξη αξιόλογων αρχιτεκτονικών στοιχείων της αγροτικής υπαίθρου». Ο.Π.Α.Α.Χ. Δυτικής Ελλάδας.

Φιλιππίδης Δ., Αρχιτεκτονικές Μεταμορφώσεις, Μητροπολιτικά Κέντρα, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα.

Φιλιππίδης Δ., Αρχιτεκτονικές Μεταμορφώσεις, Περιφέρεια, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 2007

Φιλιππίδης Δ., Διαλεκτική σχέση νέου και παλιού, Μοντέρνα Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα, εκδοτικός οίκος Μέλισσα, Αθήνα.

Cooper Frederick, Σπίτια του Μορέα, εκδόσεις Μέλισσα, Αθήνα, 2002

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ, Εκδόσεις Εκάτη

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ, ετήσια έκδοση, τεύχη 1-6, Ευάγγελου Γιαννικόπουλου, Αθήνα 2001-2009

Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε., Οδηγός διατηρητέων και σημαντικών μνημείων της ορεινής Ολυμπίας: Ανδρίτσαινα, Φιγαλεία, Ολυμπία

Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε., Αρχιτεκτονικός οδηγός για την αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών της ορεινής Ολυμπίας

Αναπτυξιακή Ολυμπίας Α.Ε., Ορεινή Ολυμπία

Ηλειακή Α.Ε., Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Στρατηγικό σχέδιο ανάπτυξης του Νομού Ηλείας 2007-2020. Σχεδιασμός για τις πυρόπληκτες περιοχές, ειδικό τεύχος, Αθήνα, 2008

Ηλειακή Α.Ε., Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Γενική μελέτη ανάπλασης οικισμών Νέας Φιγαλείας, Περιβολίων. Έργο: Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης ορεινής ζώνης Ανδρίτσαινας –Φιγαλείας

Νομαρχία Ηλείας, Ορεινή Επαρχία Ολυμπίας, ταξίδι στον πολιτισμό, στη φύση και την ιστορία

Νομαρχία Ηλείας, Χάρτης – Οδηγός Ορεινών Διαδρομών και Μονοπατιών

WWF Ελλάς, Οικονομικός απολογισμός των καταστροφικών πυρκαγιών του Αυγούστου 2007 στην Πελοπόννησο, Αθήνα, Σεπτέμβριος, 2007

Νομαρχία Ηλείας, Φύση και πολιτισμός διαθέσιμο στο : http://www.ileiaki.gr/programs/leader/ekthesi_spar/odigos_spar_fysh_politismos.pdf

Για τα ιστορικά στοιχεία των οικισμών χρησιμοποιήθηκαν, σχεδόν αυτολεξεί, ορισμένα αποσπάσματα από τα βιβλία :

Κάπος Μ., Η Ηλεία στο Μύθο και την Ιστορία, εκδόσεις Μ. Κάπου, 1996

Λάζου Α. επιμ., Λέπρεον, Ενδαίμων Χώρα, έκδοση Συλλόγου Λεπρεατών Ηλείας, 1996

Νιάρχου Τ. επιμ., Καλίδονα, οδοιπορικό στο χώρο και στο χρόνο, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηλείας, Πολιτιστικός Σύλλογος Καλίδονα «Σάρενα», Καλίδονα, 2004

Πυριοβόλης Π. Γ., Λέπρεον Ολυμπίας, Εγχειρίδιον Ιστορίας και αρχαιολογίας της πόλεως, Σύλλογος Λεπρεατών Ηλείας, Αθήνα, 1998